

quamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debeamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fructu isto otio, tibi que persuade, prae-ter culpam ac peccatum, qua semper caruisti, & carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile aut pertimescendum. Ego, si videbitur recte fieri posse, ad te veniam brevi, si quid acciderit, ut mutandum consilium sit, te certior faciam statim. Tu ita fac cupidus mei videndi sis, ut istinc ne te moveas tam infirma valetudine, nisi ex me prius quaesieris per literas, quid te velim facere. Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuae, & tranquillitati animi servias.

EPI-

EPISTOLARUM
AD FAMILIARES
LIBER VI.

M. CICERO A. TORQUATO S. D.

I. **E**TSI ea perturbatio est omnium rerum, ut suae quemque fortunae maxime poeniteat, nemoque sit, quin ubi vis, quam ibi ubi est, esse malit: tamen mihi dubium non est, quin hoc tempore, bono viro Romae esse miserimum sit. Nam, etsi, quocumque in loco quisquis est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum; ¹ tamen oculi augment dolorem, qui ea, quae ceteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere a miseris cogitationem sinunt. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est, tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quod Romae non sis, animum tuum libera. ² Etsi enim cum magna molestia tuos tuaque desideras, tamen illa quidem, quae requiris, suum statum tenent, nec melius, si tu ades, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut praecipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso, Torquate, est tuum sic ³ agitare animo, ut non adhi-

ARGUMENTUM. Aulum Torquatium, qui Pompejo victo, cuius partes securus fuerat, Athenis exulabat, consolatur, ut absentiam ab urbe aequo animo ferat, quia turbata sint omnia, & qui praesentes sint, multa cernant, quae nolint videre. Addit spem redissent & recti conscientia; etiam ex civitate, in qua exulet, & Sulpicii consuetudine levamen petat. Scripta bello Hispaniensi. Anno U. C. 707.

¹ Tamen oculi augment dolorem] Lib. IV. epist. 4. & 13. & VII. 30. Aurium autem sensum plus doloris afferre quam oculorum dixit supra ad Marcellum IV. 9. Oratoris hoc est aisdem rebus, si res possulet, vel contrariis uti. *Grævius.*

² Etsi] Adverte in principio hujus epistolae quater esse repetitum *etsi tamen*, quod in nobis vitio duceretur. *Idem.*

³ Agitare animo] Tribus modis hoc verbum ad eandem sententiam accommodatur. *Agri-*

adhæbeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. Nec enim ⁴ is, qui in te adhuc injustior, quam tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. ⁵ Nec tamen is ipse, a quo salus petitur, habet explicatam aut exploratam rationem salutis suæ. Cumque omnium bellorum exitus incerti sint, ab altera victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod quidem se junctum fit ab omnium interitu: ab altera te ipsum nunquam timuisse certe scio. Reliquum est, ut te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono, maxime ex cruciet, commune periculum reipublicæ: cujus tanti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor ne consolatio ulla possit vera reperiri, præter illam, quæ tanta est, quantum in cujusque animo roboris est atque nervorum. Si enim bene sentire, recteque facere, satis est ad bene beateque vivendum, vereor, ne eum, qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare possit, miserum esse nefas sit dicere. Nec enim nos arbitror, victoriæ præmiis ductos, patriam olim, & liberos, & fortunam reliquisse; sed quoddam nobis officium justum, & pium, & debitum reipublicæ, nostræque dignitati videbamur sequi: nec cum id faciebamus, tam eramus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam propositum fuit accidere posse, non debemus ita cadere animis, quasi aliquid evenerit, quod fieri posse nunquam putarimus. Simus igitur ea mente, quam ⁶ ratio & veritas præscribit, ut nihil in vita nobis præstandum præter culpam putemus: eaque cum careamus, omnia humana

pla-

Agitare animo. Agitare in mente. Agitare
Empliciter. Primus hoc in loco modus ostenditur, & pro Fonteio; *Vos & sapius eandem rem animis agitare, & divinus utroque de re recte cogitare potestis.* Alter lib. I. de Nat. deor. *Habet nihil aliud, quod agiter in mente. Tertius in Verrem; si hoc unum agitare cuperis, esse aliquod genus cogenda pecunie.* Manutius.

4 Is J. C. Julius Cæsar. *Corrad.*

5 Nec tamen is ipse] Cur salutis amittende timore angamur, cum is ipse, a quo servari volumus, eodem timore vacare non pos-

sit? Augurium Ciceronis brevi Cæsaris interitus comprobavit. *Manut.*

6 Ratio & veritas] Est, per se dicti duobus vera ratio: quam distat sana ratio, quam sapientes homines sequuntur. Sic inferius in hac epistola, in ea urbe et, ubi nata & alta est ratio ac moderatio vite. ER ratio moderanda vite. *Julianus lib. II. lane is usus ac vestium ignotus;* hoc est, laneam vestium usus ignotus est. *Exempla passim occurrunt, & multa viri docti pridem congefferunt.* *Grævius.*

placate & moderate feramus. Atque hæc eo pertinet oratio, ut, perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videatur. Sed, si est spes aliqua rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus, carere non debes. Atque hæc mihi scribenti veniebat in mentem, me eum esse, cujus tu ⁷ desperationem accusare solitus esses, quemque auctoritate tua constantem & diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego causam nostram, sed consilium improbam. Sero enim nos iis armis adversari videbam, quæ multo ante confirmata per nosmetipsos erant: dolebamque, pilis & gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus nostris de jure publico disceptari. Neque ego ea, quæ facta sunt, fore cum dicebam, divinabam futura: sed quod & fieri posse, & exitiosum fore, si evenisset, videbam; id ne accideret, timebam: præsertim cum, si mihi alterutrum de eventu atque exitu rerum promittendum esset, id futurum, quod evenit, exploratius possem promittere. Iis enim rebus præstabamus, quæ non prodeunt in aciem; usu autem armorum & militum robore inferiores eramus. Sed tu illum animum nunc adhibe, quæso, quo me tum esse oportere censebas. Hæc eo scripsi, quod mihi Philargyrus tuus omnia de te requirenti, fidelissimo animo (ut mihi quidem visus est) narravit, te interdum sollicitum solere esse vehementius: quod facere non debes, nec dubitare, quin aut aliqua republica sis futurus, qui esse debes; aut perdita non afflictiore conditione, quam cæteri. Hoc vero tempus, quo exanimati omnes & suspensi sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod & in urbe ea es, ubi nata & alta est ratio ac moderatio vitæ: & habes Ser. Sulpicium, quem semper unice dilexisti; qui te profecto & benevolentia, & sapientia consolatur: cujus si essemus & auctoritatem & consilium secuti ⁸ togati potius potentiam, quam arma-

7 Desperationem] Cum de rep. desperabam, si res ad arma deduceretur. *Man.*

8 Togati potius] Simile illud in epist. 6. *Nolo hunc excipimare, ea me scripsisse Pompeia, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, & princeps, sed tantas operum quantas nunc habet, non haberet.* *Subilemus,*

inquit, potentiam, ut rem gravem, sed victoria tamen leviozem. Ideo in epist. 4. *Cupiebam quamvis iniqua conditione pacem.* Et in ultima superioris libri; *Quovis tuta conditione pacem accipere malui, quam viribus cum valentiore pugnare.* *Manut.*

armati victoriam subiffemus. Sed hæc longiora fortasse fuerunt, quam necesse fuit: illa, quæ majora sunt brevius exponam. Ego habeo, cui plus, quam tibi, debeam, neminem: quibus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi hujus belli casus eripuit. Qui autem hoc tempore, intelligo. Sed quia nemo est tam afflictus, qui, si nihil aliud studeat, nisi id quod agit, non possit navare aliquid, & efficere: omne meum consilium, operam, studium certe velim existimes tibi tuisque liberis esse debitu[m].

⁹ *Debitum*] Forte, *deditum*. Idem.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

II. **P**ETO a te, ne me putes oblivione tui rarius ad te scribere, quam solebam, sed aut gravitate valetudinis, qua tamen jam paulum videor levari, aut quod absim ab urbe, ut, qui ad te proficiscantur, scire non possim. Quare velim ita statutum habeas, me tui memoriam cum summa benevolentia tenere, quasque omnes res non minori mihi curæ, quam meas esse. Quod majore in varietate versata est adhuc tua causa, quam homines aut volebant, aut opinabantur, mihi crede, non est pro malis temporum, quod moleste feras. Necesse est enim, aut armis urgeri rempublicam sempiternis; aut, his positis, recreari aliquando; aut funditus interire. Si arma valebunt, nec eos, a quibus ¹ recipe-

ARG. Excusat quod rarius scripserit: solatur ex spe meliorum temporum, propter quam non sit, quod timeat; saltem ex communi omnium conditione, ideoque æquius ferenda. Anno U. C. 707.

¹ *Recipere*] *Recipiebatur*, quia, licet in urbem redire non posset, in Italia tamen ei licebat esse. Hoc etiam e postremis epistolæ verbis colligitur: *Ur, aut quo scribam, aut quo veniam, scire possim*. Nam, si extra Italiam Torquatus esset, non diceret Cicero, *quo veniam*. Præterea, Torquatium in Tusculano fuisse, ejusque causam Dolabellæ a Cicerone commendatam, ut scilicet ejus redi-

tum in urbem a Cesare ex Hispania redeunte imperaret, licet intelligere ex epist. 9. lib. XIII. ad Artic. *Εὐκλείης*, inquit, *ad me venit, cum haberem Dolabellam, Torquatus: humanissimamque Dolabellæ, quibus verbis fecim epistolam, exposuit: que diligencia grata est visa Torquato*. Et ad eundem epistolæ 20. *Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaque augere non desinam*. Et epist. 21. *Quid possum a Torquato, nisi aliquid Dolabellæ?* Et epist. 44. *Cum Dolabellæ vivendum esse istis diebus, vides. Quod nisi me Torquati causa teneret; satis erat diuturnum, ut Puteolos excurrere possem*. Atque illæ ad Atticum

ciperis, vereri debes; nec eos, quos adjuvisti. Si armis aut conditione positus, aut defatigatione abjectus, aut victoria tractus, civitas respiraverit; & dignitate frui tibi, & fortunis licebit. Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem vir prudentissimus M. Antonius jam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur; misera est illa quidem consolatio, tali præsertim civi & viro, sed tamen necessaria, nihil esse præcipue cuique dolendum in eo, quod accidit universis. Quæ vis inquit in his paucis verbis, (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis literis intelliges, te aliquid habere, quod speres; nihil quod aut hoc, aut aliquid reipublicæ statu timeas: omnia si interierint, cum superstitem te esse reipublicæ, ne, si liceat quidem, velis, ferendam esse fortunam, præsertim quæ absit a culpa. Sed hæc hactenus. Tu velim scribas ad me quid agas, & ubi futurus sis, ut, aut quo scribam, aut quo veniam, scire possim. Vale.

dicum epistolæ, Cesare ex Hispania devictum jam Pompeii liberis, redeunte, scripserunt: hæc vero ad Torquatium, adhuc pugnantem: id quod perspicuum satis est: hæc tamen una confecto jam bello, & confecto Torquato maecendi in Italia, non in urbem veniendi, potestate, scripta videtur esse, ideoque rejicienda in extremum locum. *Monit.*

² *M. Antonius*] Orator. *Jam tum*, ante Marii & Syllæ bellum, quo in bello ipse est interfectus. *Idem*.

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

III. **S**UPERIORIBUS literis benevolentia magis adductus, quam quod res ita postularet, fui longior. Neque enim confirmatione nostra egebat virtus tua: neque erat ea mea causa, atque fortuna, ut, cui ipsi omnia decissent, alterum confirmarem. Hoc item tempore brevior esse debeo. Sive enim nihil tum opus fuit tam multis verbis, nihilo magis nunc opus est: sive tum opus fuit, illud satis est, præsertim cum accesserit nihil novi. Nam etsi quotidie aliquid audimus

Tom VII.

Z

dimus

ARG. Consolatur ita, ut bene actum cum illis putes, qui ante exitum civis belli ex vita decesserunt. Miserus enim morte esse, ita vivere, ut post alterius partem vi-

storiam vivendum esse dicant. Adde graviorum consolationem vivo, quod vacuus sit culpa: mortuo, quod cariorus sit sensu. Anno U. C. 707.

dimus earum¹ rerum, quas ad te perferri existimo, summa tamen eadem est, & idem exitus, quem ego tam video animo, quam ea quæ oculis cernimus. Nec vero quidquam video, quod non idem te videre certo sciam. Nam etsi, quem exitum acies habitura sit, divinare nemo potest; tamen & belli exitum video, & si id minus, hoc quidem certe, cum sit necesse alterutrum vincere, qualis futura sit vel hæc, vel illa victoria. Idque cum optime perpexi, tale video, nihil ut mali videatur futurum, si id vel ante acciderit, quod vel maximum ad timorem proponitur. Ita enim vivere, ut tum sit vivendum, miserrimum est: mori autem nemo fasces miserum dixit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc, vel plura, & ornatiores parietes ipsi loqui posse videantur. Ego tibi hoc confirmo, etsi levis est consolatio ex miseris aliorum, nihilo te nunc majore in discrimine esse, quam quemvis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri victorem timent. Sed hæc consolatio levis est; illa gravior, qua te uti spero, ego certe utor: nec enim, dum ero, angar ulla re, cum omni vacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus ἡλαδὴν εἰς Ἀθῆνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maximæ curæ sunt, & dum vivam, erunt. Vale.

¹ *Rerum*] Hispaniensium rerum, quia scripta epistola, cum Cæsar in Hispaniam adversus Pompeii filios profectus esset. *Cicil.*

² *Ut non sit vivendum*] Manuscripti codices ut tum sit vivendum habent: quantum autem intelligi, ex utraque lectione idoneus sensus elicitur: ex recepta, ut opinor, hic: Vivere amissa dignitate miserum est: docti enim & graves viri rectum non esse iudicabant vivere illi, qui dignitatem perdidisset. Ex antiqua vero sic: Vivere ut vivendum tum esset, si Cæsar, aut Pompeiani Remorum oppellerent. Eam unusquisque legentem sequatur, quam veriore putat. *Videtur.*

³ *Ne hæsto*] Quod si ne beato quidem, quanto minus nobis in iis miseris, quæ post bellum impendunt? *Manut.*

⁴ *Aut eorum qui remanserint*] Quia uno membro deminuti hic sunt omnes non solum veteres, sed etiam recentiores mss. codices, ipse meus esse arbitratus sum rem noram fecere, lectorisque admonere notha esse hæc verba (nisi fallor) & suppositicia: ab aliquo suppleta eorum, qui semper, quæ desiderari credunt, pro suo arbitrio reponunt: quantum distantiam ab his, alibi dixi. *Videtur.*

⁵ *ἡλαδὴν εἰς Ἀθῆνας*] Noctuan Athenas. Et proverbium est loco maxime accommodatum. Nam Torquatus Athenis erat. *Cerr.* Adagium inde ortum, quod Athenis nunmi percuterentur cum imagine noctuæ. Noctua igitur Athenis multæ, quia nunmi multi. *Epist.* 3. lib. IX. & ult. lib. II. ad Q. Fr. & interpretes Acikophanis. *Manut.*

M. T. C. A. TORQUATO S. D.

IV. **N**OVI, quod ad te scriberem, nihil erat: & tamen si quid esset, sciebam te a tuis certiore fieri solere. De futuris autem rebus etsi semper difficile est dicere, tamen interdum conjectura possis propius accedere, cum est res ejusmodi, cujus exitus provideri possit. Nunc tantum videtur intelligere, non diuturnum bellum: etsi id ipsum nonnullis videatur secus. Equidem cum hæc scribebam, aliquid jam actum putabam: non quo ego certo sciam, sed quod haud difficilis erat conjectura. Nam cum omnis belli Mars communis, & cum semper incerti exitus præliorum sunt: tum hoc tempore ita magnæ utrinque copiæ, ita paratæ ad depugnandum esse dicuntur, ut, uterunque vicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum interfit, tamen inter victorias non multum interfuturum. Alteros propemodum jam fumus experti; de altero nemo est quin cogitet, cum sit metuendus iratus victor armatus. Hoc loco si videor augere dolorem tuum, quem consolando levare debebam; fateor me communium malorum consolationem nullam invenire, præter illam: quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quaque ego quotidie ma-

Z 2 gis

ARG. Brevi ante exitum belli Hispaniensis, quem iustare videt, & bellum non diuturnum inde auguratur, solatium qualecunque potest in re trepida, adhibet: & Radium ad diligentiam suam pollicetur. *Anno U. C. 707.*

¹ *Bellum*] Quod in Hispania cum Pompeii liberis Cæsar gerebat. *Manutius.*

² *Non quo ego certo sciam*] Hæc verba, ego certo sciam, inserta sunt a primis editoribus. In nullo enim ne recentissimis quidem extant codicibus, in quibus sic distinguunt, non quo: sed quod difficilis conjectura. Haud etiam intruserunt, qui omnes lucunas ex ingenio supplerere in animam induxerunt suam. Pantagharus, non quosum, quod difficilis erat conjectura. *Cerr.*

³ *Omnis belli Mars communis*] Incerta semper victoria est. Unde illud Phil. 10. *Ut concedam, incertus exitus esse belli, Martemque communem.* De hoc genere ornamentis sic lib. III. de Orat. *Gravis est modus orationis, et sepe sumendus: ex quo genere sunt hæc, Martem belli esse communem, Cæterum pro fragibus, Liberum appellari pio vino, &c. Manut.*

⁴ *Alteros*] Cæsarianos. Et ait, propemodum fumus experti, quasi significet non omnino, & adhuc molestiores fuisse, dum suspicerant, quos timere poterant. *J. F. Gronovius.*

⁵ *De altero*] Pompejo filio, præfugiunt omnes, si fuerit superior, victoria crudelissime usurum. *Idem.*

gis utor : conscientiam rectæ voluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum : nec esse ullum magnum malum, præter culpam. A qua cum tantum absumus, ut etiam optime senserimus, eventusque magis nostri consilii, quam consilium reprehendatur; & cum præstitimus, quod debuimus, moderate, quod evenit, feramus. Sed hoc mihi tamen non fumo, ut te consolens de communibus miseriis; quæ ad consolandum, majoris ingenii; & ad ferendum, singularis virtutis indigent. Illud cuiusvis facile est docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. ⁶ Ejus enim, qui tardior in te levando fuit, quam fore putaremus, non est mihi dubia de tua salute sententia. De aliis autem non arbitror te expectare quid sentiam. Reliquum est, ut te angat, quod abis a tuis tandem. Res molesta, præsertim ab iis pueris, quibus nihil potest esse festivius. Sed, ut ad te scripsi antea, tempus est hujusmodi, ut suam quisque conditionem miserrimam putet, & ubi quisque sit, ibi esse minime velit. Equidem nos quod Romæ fumus, miserrimum esse duco; non solum quod in malis omnibus acerbius est videre, quam audire, sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis obiecti sumus, quam si abessemus. Etsi meipsum, consolatorem tuum, non tantum ⁷ literæ, quibus semper studui, quantum longinquitas temporis mitigavit. Quanto fuerim dolore, meministi. In quo prima illa consolatio est, vidisse me plus quam cæteros, cum cupiebam, quamvis iniqua conditione, pacem. Quod etsi casu, non divinatione mea factum est, tamen in hac inani prudentiæ laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationem commune tecum est, si jam vocer ad exitum vitæ, non ab ea republica avellar, qua carendum esse doleam, præsertim cum id sine ullo sensu futurum sit. Adjuvat etiam ætas, & acta jam vita, quæ cum cursu suo bene confecto delectatur, tum vetat in eo vim timere, quo nos jam natura ipsa pene perduxerit. Postremo, ⁸ is vir, vel etiam ii viri hoc bello occiderunt, ut impudentia videatur eandem

fortu-

⁶ Ejus] Cæsar's. *Manutius*.

⁷ Literæ] Vide hujus libri, epist. 6. IV.

³. V. 15. IX. 2. 3. & ult. *Idem*.

⁸ Is vir] Pompejus. *Corradus*.

fortunam, si res cogat, reculare. Equidem mihi omnia propono, nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit, quam in ipso illo quod timetur, desino: præsertim cum impendat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit. Sed hæc satis multa, vel plura potius, quam necesse fuit. Facit autem non loquacitas mea, sed benevolentia longioris epistolæ. ⁹ Servium discessisse Athenis moleste tuli: non enim dubito, quin magnæ tibi levationi solitus sit esse quotidianus congressus, & sermo cum familiarissimi hominis, tum optimi & prudentissimi viri. Tu velim te, ut debes & soles, tua virtute sustentens. Ego, quæ te velle, quæque ad te, & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiose diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non assequar. Vale.

⁹ Servium] Sulpicium, qui Achajæ, præerat. Lib. IV. 12. VI. 1. *Manutius*.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

V. QUOTIESCUNQUE filium tuum video, (video autem fere quotidie) polliceor ei studium quidem meum & operam, sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis: gratiam autem, atque auctoritatem cum hac exceptione, quantum valeam, quantumque possim. ² Liber tuus & lectus est, & legitur a me diligenter, &

ARG. A Cæcina, Pompeji partes in bello fecimus; etiam scripto libro Cæsarem offenderat: Ob id patria carentem solatur Ciccero, & bene sperare de se & fortunis suis jubet. Scripta videtur inter Africanum & Hispaniense bellum medio tempore. *Anno U. C. 707.*

¹ Cæcina] Cognomen est Licinæ gentis, ut ostendit Plinius lib. XX. cap. 18. Cæcina vero ex Etruria Romam venit, ut epistola sequenti, & oratione pro illo habita, quæ extat, intelligitur. Et videtur hoc accepisse cognomen a Cæcina, Volaterrani agri fluvio,

quem nominat Plinius lib. III. cap. 5. nam & Cæcinam Volaterranum, idem Plinius appellat lib. X. cap. 24. Hujus uxor *Cæcinnia* nominatur in oratione, quæ illum moriens ex duce & femina heredem reliquit. *Cæcina*, & unica n scribo, & secunda syllaba producta, ut Porcina, Catelina, Arvina, Spurina, Hemina: quibus Romanæ cognominibus usæ sunt. Id trinum quoque veterum lapidum tetro ex Etruria Romam venit, ut epistola simonio comprobatur. *Manutius*.

² Liber] Quo Cæsarem laudabat, ut epist. 7. nam ille, quo maledixit, antea scriptus erat. *Idem*.

& ³ custoditur diligentissime. Res & fortunæ tuæ mihi maxime curæ sunt; quæ quidem quotidie faciliores mihi & meliores videntur, multisque video magnæ esse curæ: quorum de studio, & de sua spe filium ad te perscripsisse certo scio. His autem de rebus, quas conjectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quam te videre atque intelligere mihi persuaserim: sed tamen, quia fieri potest, ut tu ea perturbatore animo cogites, puto esse meum; quid sentiam, exponere. Ea natura rerum est, & is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut cæteris fortuna esse diuturna, neque hæere in tam bona causa, & in tam bonis civibus tam acerba injuria. Quare ad eam spem, quam ⁴ extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem & virtutem tuam (hæc enim ornamenta sunt tibi etiam cum aliis communia) accedunt tua præcipua, propter ⁵ eximium ingenium, summamque virtutem: cui, mehercules, hic, cujus in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quo delectatur, se ⁶ violatum putasset. Quod ipsum lenitur quotidie: significaturque nobis ab iis, qui simul cum eo vivunt, tibi hanc ipsam opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno sis. Ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi id faciendum sit: deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me vero tibi omnia liberisque tuis paratissima esse confidas velim.

³ Custoditur] Scripserat enim Cæcina epist. 7. Filium, ut audio, pertinuit, neque injuria, si liber esset; quando non tam invidiosè, quo animo scribatur, quam quo accipiatur; ne ea res inopie mihi noceret. Et in ejusdem epistolæ clausula. Peto a te, ne liber exeat; aut ita corrigas, ne mihi nocent. Nec dubito, quin hæc epistola post illam scripta sit. Idem.

⁴ Extra ordinem] Hoc fortasse dixerit: Accedunt ad spem, ut extraordinaria sit, ingenium & virtus: accedunt autem præter illa, quæ tibi sunt cum aliis communia. Est omnino inconsequens & obscura locutio: ex quo vereor, ne corrupte totus hic locus le-

gatur. Ac fieri tamen potest, ut ita scripserit Cicero, & incidit in vitium, quod Græci *consequens* appellant. Manut.

⁵ Eximium] Seneca Quæst. Nat. lib. II. cap. 56. Hoc apud Cæcinam invenio, factum virum, qui habuisset aliquid in eloquentia nomen, nisi illum Ciceronis umbra pressisset.

⁶ Violatum] Quia Cæcina in Cæsarem scripserat, epistola 7. & Suetonius, ubi de Cæsaris moderatione ac clementia loquitur, *A Cæcina*, inquit, *criminosissimo libro Invenio examinationem suam civili animo tulit*. Manut.

velim. Id enim & vetustas nostri amoris, & mea consuetudo in meos, & tua multa erga me officia postulant. Vale.

M. T. C. A. CÆCINÆ S. D.

VI. **V**EREOR, ne desideres officium meum: quod tibi pro nostra & meritorum multorum, & studiorum, & partium conjunctione deesse non debet: sed tamen vereor, ne literarum a me officium requiras, quas tibi & jam pridem & sæpe misissem, nisi quotidie melius expectans, gratulationem, quam confirmationem animi tui, complecti literis maluisssem. Nunc, ut spero, brevi gratulabimur. Itaque in aliud tempus id argumentum epistolæ differo. His autem literis animum tuum, quem minime imbecillum esse & audio, & spero, etsi non sapientissimi, at amicitissimi hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto: nec iis quidem verbis, quibus te consolet ut affictum, & jam omni spe salutis orbatum, sed ut eum, de cujus incolumitate non plus dubitem, quam te meminisse dubitare de mea. Nam cum me ex republica ¹ expulissent ii, qui illam cadere posse stante me non putarunt; meminisse me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, venerant, audire, te de glorioso & celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quædam Etruscæ disciplinæ, quam a patre, nobilissimo atque optimo viro acceperas, non sefellit; ne nos quidem nostra divinatio fallat, quam cum sapientissimorum virorum monumentis atque præceptis, plurimoque, ut tu scis, doctrinæ studio, tum magno etiam usu tractandæ republicæ, magnaque nostrorum temporum ² varietate consecuti sumus. Cui quidem divinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obscuris rebus tamque perturbatis unquam

rum sententia, qui studiorum partium, & ope aliqua veteris libri reposuerunt. Manut.

² Expulissent] Clodiana tempora significat: nec magis ipsum Clodium, quam Cæsarem, Pompejum, Crassum tacite carpit. Vide Orat. pro Sextio. Idem.

¹ Et studiorum, & partium] Placuit eo-

³ Varietate] Exilio, & reditu. Idem.

omnino fefellit. Dicerem, quæ ante futura dixissem, ni verer, ne ex eventis fingere viderer. Sed tamen plurimi sunt testes, me & initio, ne conjungeret se cum Cæsare, monuisse Pompejum, & postea, ne se jungeret. Conjunctione frangi senatus opes: disjunctione civile bellum excitari videbam. Atque utebar familiarissime Cæsare, Pompejum faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompejo, tum salutare utrique. Quæ præterea providerim, prætereo. Nolo enim hunc de me optime meritum existimare, ea me suavis Pompejo, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, & princeps; sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundem in Hispaniam censui; quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis non tam pugnari ut liceret, quam ut, cum, ipso consule pugnante, populus iusserat, haberetur. Causa orta belli est: quid ego prætermisi aut monitorum, aut querelarum, cum vel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferebam? Victa est auctoritas mea, non tam a Pompejo, (nam is movebatur) quam ab iis, qui duce Pompejo freti peropportuna & rebus domesticis & cupiditatibus suis illius belli victoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me, quoad potui: sed valuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus sum

4. *Es me suavis Pompejo*] Quæ suaverit, ipse exponit Phil. 2. his verbis: Duo tempora incidendum, quibus aliquid contra Cæsarem Pompejo iusserim: unum, ne quinquennium imperium Cæsari prerogaret, & alterum, ne patretur ferri, ut absentis eius ratio haberetur. Quorum si unumvis permississet, in his miseris nunquam incidissent. Phil. II. 10. Manut.

5. *Eundem*] Pompejo in suam provinciam, quæ in quinquennium ei data erat. Vide lib. XVI. epist. 11. Idem.

6. *Rationem haberi absentis*] Hoc est, ut absent inter candidatus consulatus recipere. Ratio illius dicitur haberi, qui in numerum candidatorum recipitur, cui licet petere magistratum. Est proprium in hac re loquendi genus. Liv. XXVII. Si suum nomen dicitur acciperet, comitibus intercessurum: si

aliorum præterquam ipsius ratio haberetur, comitibus se morari non facere. Flor. IV. 2. Nec ille abnuocat si ratio sui proximi comitibus haberetur. Suet. Cæs. 18. Sed cum editis iam comitibus, ratio eius haberi non possit. Ubiur & Cicero sepe in aliis locis. Vide Brisson. de Form. lib. II. Grav.

7. *Ipsa consule*] Pompejo solo. Corrad.

8. *Populus iusserat*] Populus proprie dicitur subere cum aliquid in comitibus suis suffragis comprobatur. Hinc sollemnibus formula ferentium aliquid ad populum, *Vestis, iubeatis Quiritibus*. Vide Brisson. lib. II. de Formulis. Gravus.

9. *Causa belli*] Cum Pompejus & ejus amici rationem absentis Cæsaris in petitione consulatus haberi nollent; Cæsar, quod ei populus dederat, id servari vellet. Manut.

sum deesse Pompeji salutem, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiarus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus. Quo in bello nihil adversi accidit non prædicente me. Quare cum ut augures & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurii & divinationis meæ, debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alitis involatu, nec e cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec ex tripudiis solistimis, aut soniviis tibi auguror: sed habeo alia signa, quæ observem; quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent vel obscuritatis, vel erroris. Notantur autem mihi ad divinandum signa duplici quadam via: quarum alteram duco a Cæsare ipso, alteram e temporum civilium natura atque ratione. In Cæsare hæc sunt: mitis clemensque natura, qualis exprimitur præclaro illo libro Querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingenii excellentibus, quale est tuum, delectatur. Præterea cedit multorum iustis & officio incensis, non inanibus aut ambitiosis voluntatibus: in quo vehementer eum consentiens Etruria movebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? Quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui iustus videtur irasci posse, concefferit. Quæ est igitur, inques, spes ab irato? Ex eodem

Tom. VII.

A a

10. *Amphiarus*] Poeta fingunt, vatem

Amphiarum, cum videret se inericurum, si ad bellum Thebanum iret, latuisse, uxore tantum conficia: eam, accepto monili aureo, virum indicere: itaque coactum ire cum cæteris, hiatu terræ ablorpsum. Diodorus Siculus lib. V. Pausanias, Statius, alii, Cicero lib. I. de Invent. & in Verrem. Servius in Æneid. VI. 445. Manut.

11. *Solistimis*] Vide Divin. I. 15. & II. 24.

12. *Soniviis*] Festus: Sonivio significat in carmine, item in commentario augurali Sonanti. Idem: Sonivium tripudium dicitur, ut ait App. Pulcher, quod sonet, ut cum pullo excidit puls, quadrupedem aliquid ex ore. Cæcina de Eruisca disciplina scripserat, ut ex Indice Pliniano lib. II. colligimus: & illum Cæcinæ librum hic respicere videtur Cicero.

Olivetus.

13. *Querelarum*] Querebatur de sua calumitate, Cæsarem laudabat potius, quam accusabat. Nam hic non prior Cæcina liber, quem criminiosissimam vocat Suetonius, verum alter significatur, de quo in epistola superiore, & in ea, quæ post hanc legitur: in qua partem harum querelarum licet animadvertere. Manutius.

14. *Cedit multorum iustis*] Hoc est, facile patitur Cæsar se exorari ab iis, quos iustæ causæ & officii ratio pro parentibus, cognatis, patronis & amicis intercedere compellit; non vero ab iis, qui nulla inducti ratione, aut saltem favoris acupandi gratia pro aliis supplicat. Gravus.

15. *Consentiens Etruria*] Pro te, qui Volaterranus es, rogans. Corradus.

dem fonte se haustum intelligit laudes suas, e quo sit leviter adpersus. Postremo homo valde est acutus, & multum providens: intelligit, te, hominem¹⁶ in parte Italiae minime contemnenda facile omnium nobilissimum, & in communia republica cuius summorum tuae aetatis vel ingenio, vel gratia, vel¹⁷ fama populi Romani parem, non posse prohibere republica diutius. Nollet hoc temporis potius esse aliquando beneficium, quam jam suum. Dixi de Caesare. Nunc dicam de temporum rerumque natura. Nemo est tam inimicus ei causa, quam Pompejus animatus melius, quam paratus, susceperat, qui nos malos cives dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo gravitatem, & iustitiam, & sapientiam Caesaris: nunquam nisi honorificentissime Pompejum appellat. At in ejus personam multa fecit asperius. Armorum ista, & victoriae sunt facta, non Caesaris. At nos quemadmodum est complexus? ¹⁸ Cassium sibi legavit, ¹⁹ Brutum Galliae praefecit, ²⁰ Sulpicium Graeciae; Marcellum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quo igitur haec spectant? Rerum hoc natura & civilium temporum non patietur; nec manens, nec mutata ratio feret, primum ut non in causa pari eadem sit & conditio, & fortuna omnium: deinde, ut in eam civitatem boni viri & boni cives, nulla ignominia notati, non revertantur, in quam tot ²¹ nefariorum scelerum condemnati reverterunt. Habes augurium meum; quo, si quid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem virum sustentarem: te, si explorata victoria arma sumpisses pro republica, (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandum: fin, propter incertos exitus eventusque bellorum, posse accidere, ut vinceremur, putasses; non debere

¹⁶ In parte Italiae] Etruria. Idem.

¹⁷ Fama populi Romani] Opinione & ferme omnium. Manut.

¹⁸ Cassium] C. Cassium: Legatum suum esse voluit. Epist. 15. lib. XV. Idem.

¹⁹ Brutum] M. Brutum, qui postea conspiravit cum Cassio contra Caesarem. Lib. XIII. epist. 10. Illum autem praefecit Galliae

Cisalpinam, cum ad bellum Africanum profecturus esset. Corrad.

²⁰ Sulpicium] Lib. IV. ep. 12. VI. 12.

²¹ Nefariorum scelerum condemnati] Maxime significat eos, quos lege Pompeja de ambitu damnatos Caesar restituit. Epist. 4. ad Att. lib. X. Manut.

bere te ad secundam fortunam bene paratum fuisse, adversam ferre nullo modo posse. Disputarem etiam, quanto solatio tibi conscientia tui facti, quantave delectationi in rebus adversis litera esse deberent. Commemorarem non solum veterum, sed horum etiam recentium vel ducum, vel comitum tuorum gravissimos casus. Etiam externos multos claros viros nominarem. Levat enim dolorem communis quasi legis, & humanae conditionis recordatio. Exponerem etiam quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confusione rerum omnium viveremus. Neesse est enim minore desiderio perdita republica carere, quam bona. Sed hoc genere nihil opus est. Incolumem te cito, ut spero, vel potius, ut perspicio, videbimus. Interea tibi absentis, & huic, qui adest, imagini animi & corporis tui, constantissimo atque optimo filio tuo, studium, officium, operam, laborem meum jam pridem & pollicitus sum, & detuli: nunc hoc amplius, quod me amicissime quotidie magis Caesar amplectitur: ²² familiares quidem ejus, sicuti neminem. Apud quem quidquid valebo vel auctoritate, vel gratia, valebo tibi. Tu cura, ut cum firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentens. Vale.

²² Familiares] Subaudi, amplectuntur me. n. Panfa, Hirtius, Balbus, Oppius, Manut. Familiares Caesaris, iidemque amici Cicero- tius, &c. Cellar.

A. CAECINA M. CICERONI S. D.

VII. QUOD tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro, & miserere temporis. Filius, ut audio, pertimuit, (neque injuria, si liber

A a 2

ARG. Excusat quod alterum librum filius non reddiderit. Queritur sibi Caesarem irasci propter sylum, cum ignorit iis qui contra ipsum Deos precati sunt. Parce & timide de Cicero neque de de Caesare scribere ait, ne hunc offenda. Rogat tandem, ut reditum sibi impetret: nec librum exire patiat, nisi correctum ita, ne sibi noccat. Anno U. C. 707.

1 Liber] Is, de quo epist. 5. Itaque pat-

ter, illum post hanc fuisse collocandam. Hanc autem post eam, qua sequitur: in qua Cicero scripsit. In Sicilia censio commorandum: cui respondit in hac Caecina, De Asiatico itinere, ut imperasti, scilicet. Hic liber cum laude Caesaris Ciceronisque scriptus erat, ut infra perspicuum est: illum alterum, quo Caesari maledixerat, ante paginam Platonicam Caecina composuit: quo se duriorum in venia danda Caesar praebruit. Manutius.

ber exisset, dum non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiat) ne ea res inepte mihi noceret, cum præsertim adhuc styli pœnas dem. Qua quidem in re singulari sum fato: nam cum mendum scripturæ litura tollatur, stultitia fama multetur, meus error corrigitur: cuius summa criminis est, quod armatus adversario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin vota victoriæ suæ fecerit; nemo; quin, etiam cum de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quam primum Cæsar superaretur, optarit. Hoc si non cogitat, omnibus rebus felix est. Si scit, & persuasus est, quid irascitur ei, qui aliquid scripsit contra suam voluntatem, cum ignorat omnibus, qui multa deos venerati sint contra ejus salutem? Sed, ut eodem revertar, causa hæc fuit timoris. Scripsi de te parce medius fidius & timide, non revocans me ipse, sed pene refugiens. Genus autem hoc scripturæ, non modo liberum, sed incitatum atque elatum esse debere, quis ignorat? Solutum existimatur esse alteri maledicere; tamen cavendum est, ne in petulantiam incidas. Impeditum, se ipsam laudare; ne vitium arrogantiae subsequatur. Solum vero liberum, alterum laudare; de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiæ assignetur. Ac nescio, an tibi gratius, opportuniusque acciderit. Nam quod præclare facere non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parcissime facere. Sed tamen ego quidem me sustinui. Multa minui, multa sustuli, complura ne posui quidem. Quemadmodum igitur scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, non-

² *Stultitia fama multetur*] Qui stulte aliquid commisit, fama illi pœna est, & stultus esse dicitur. *Idem.*

³ *Non revocans me ipse, sed pene refugiens*] Hoc est, non quod præsertim meam de te sententiam mutarim, sed quod pene invitus mihi vim inulerim in tam parce scribendo de te contra animi mei sententiam metu subactus. *Grævius.*

⁴ *Solutum existimatur alteri maledicere*] Hoc est, libere licere in adversarium invehi, cumque atro sale defricare. *Solutum* opponitur *impeditum*: cum non licet nobis scribere ut vo-

lunt, cum refrænatur impetus cogitationum, sive ipsa materia, sive alia quadam ratione. Sic Mela proœm. descriptionem situs orbis vocat *impeditum opus* & *suavitate minime capax.* *Idem.*

⁵ *In petulantiam*] *Petulantia* Latinis significat sæpe maledicentiam, linguæ effusam prociacitatem, effrenam alii obreclandi, & acerbis dictis ac conviciis proficindendi libidinem. *Idem.*

⁶ *An tibi gratius*] Fortasse gratius tibi erit, ac melius cadere videbitur, quod parce te laudaverim. *Manus.*

nullos male hærentes relinquo, ruinæ periculum fruas, non adscensum pares: sic tot malis cum vincitum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus aut probabile potest afferre? Cum vero ad ipsius Cæsaris nomen veni, toto corpore contremisco, non pœnæ metu, sed illius iudicii: totum enim Cæsarem non novi. Quem putas? animum esse, ubi secum loquitur? hoc probabit: hoc verbum suspiciosum est: quid si hoc muto? at vereor ne pejus sit. Age vero, num offendo? cum porro offendam, quid si non vult? armati stylum persequitur: victi & nondum restituti quid faciet? Auges etiam tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caves tibi per Brutum, & ad excusationem socium quæris. Ubi hoc omnium patronus facis, quid me, veterem tuum, nunc omnium clientem sentire oportet? In hac igitur calumnia timoris, & cæcæ suspitionis tormento, cum plurima ad alieni sensus conjecturam, non ad suum iudicium ferbantur, quam difficile sit evadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellens ingenium armavit, nos sentimus. Sed tamen ego filio dixeram, librum tibi legeret, & auferret: aut ea conditione daret, si reciperes te correcturum, hoc est, si totum alium faceres. De Asiatico itinere, quanquam summa necessitas premebat, ut im-

⁷ *Animum*] Quo modo animum affecti atque angustiam putas, ubi hæc secum ipse cogitat? Hæc scilicet quæ sequuntur, usque ad illud, *Quid faciet?* *Idem.*

⁸ *Laudo aliquem*] Alium. Forte quæquam alium honeste appello: quid scio an eum laudari ferat? *J. F. Gronov.*

⁹ *Cum porro offendam*] Legendum esse, cum porro non offendam, intelligent qui & attente legent, & non erunt tardissimi. Hoc enim sentit Cæcina: Age, laudo aliquem: sic mecum cogito: num offendo Cæsarem illius laudatione? Sed fingit me non offendere: quid si non vult illum laudari?

Fieri enim potest ut factu aliquo aliquis non offenderat, neque laudatur: id factum tamen non probet, aut id factum nolit. *Lamb.* Est locus proci dubio corruptus, *Medicina vero anceps.* Legebam ex vestigiis mei & Menteliani libri, *Laudo aliquem.* Non offendo. *At potero offendere. Quid si enim non vult?*

scilicet illum laudari. *Grævius.*

¹⁰ *Caves tibi per Brutum*] Quem te Brito petenti negare non potuisse scribis. Nisi malimus illum librum intelligere, qui Brutus, sive de Claris oratoribus inscribitur: in quo & major de temporibus querela est, & Brutus ipse loquitur. *Corrad.*

¹¹ *Calumniam timoris*] Calumniator ea fingit, quæ vera non sunt. Itidem timor sæpe falsa proponit: ut res, propter similitudinem, *Calumniam timoris* dici possit. *Man.*

¹² *Evadere*] Ita scribere, ut animus acquiescat. *Evadere* dixit, tanquam ex difficultate. *Idem.*

¹³ *De Asiatico itinere*] Perierat a Cicero ne consilium Cæcina, quid tibi esset auctor, in Siciliam subiret, an ut ad reliquias Asiaticæ negotiationis proficisceretur. Respondit Cicero in *Stella cæcæ commotionis.* Vide epistolam sequentem: quæ tamen ante hæc scripta est. *Idem.*

imperasti, feci. Te pro me quid horter? vides tempus venisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est, mi Cicerone, quod filium meum expectes: adolescens est, omnia excogitare¹⁴ vel studio, vel atate, vel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est. Tu, pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiat, tenes: a te omnia proficiantur, & per te ad exitum perducantur, necesse est. Apud ipsum multum, apud ejus omnes plurimum potes. Unum tibi si persuaseris, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias, (quamquam id magnum & amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies. Nisi forte aut in miseria nimis stulte, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utriusque rei excusationem tuæ vitæ consuetudo dat. Nam quod ita consueveris pro amicis laborare; non jam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit, peto a te ne exeat, aut ita corrigas, ne mihi noceat. Vale.

¹⁴ Vel studio] Hoc est, nimio amore mei, vel nimio impetu meam restitutionem constituendi. *Grævius.*

M. CICERO A. CÆCINÆ S. D.

VIII. **C**UM esset mecum Largus, homo tui studiosus, locutus, Kalendas Januarias¹ tibi præfinitas esse: quod omnibus rebus perspexeram, quæ² Balbus &³ Oppius absente Cæsare egissent, ea solere illi rata esse; egi vehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad vellemus, esse uti liceret. Qui mihi consueverant aut libenter polliceri, si quid esset ejusmodi, quod eorum animos offendere, aut etiam negare, & asserere rationem cur negarent, huic

ARG. Sibi hoc datum a Balbo & Oppio scribit, ut Cæcine liceret in Sicilia esse, ibique ut commoretur, nec longius abeat. *Anno U. C. 707.*

¹ Tibi præfinitas esse] Ne ultra tibi esset liceret in Sicilia. *Mansuet.*

² Balbus] L. Cornelius Balbus, Gadita-

nus, pro quo extat Ciceronis oratio. Hic absentis Cæsaris negotia procurabat. *Idem.*

³ Oppius] C. Oppius Cæsaris legatus Africano bello. Extat ejus, & L. Balbi epistola ad Ciceronem lib. IX. ad Att. & Ciceronis ad eum lib. XI. *Idem.*

huic meæ rogationi⁴ potius non continuo responderunt: eodem die tamen ad me reverterunt, mihi hoc dederunt ut esses in Sicilia, quoad velles; se præsturos, nihil ex eo te offensionis habiturum. Quando, quid tibi permittatur, cognovisti; quid mihi placet, puto te scire oportere. Astis his rebus, literæ a te mihi redditæ sunt, quibus a me consilium petis, quid sim tibi auctor, in Siciliæ subsidia, an ad reliquias Asiaticæ negotiationis proficiscare. Hæc tua deliberatio non mihi convenire visa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. Sed ego, si hoc, si illud est, in Sicilia censeo commorandum. Propinquitas locorum vel ad impetrandum adjuvat crebris literis & nuntiis, vel ad reditus celeritatem re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. Quamobrem censeo magno opere commorandum. T. Furfanio Postumo, familiari meo, legatisque ejus, item meis familiaribus, diligentissime te commendabo, cum venerint. Erant enim omnes Mutinæ. Viri sunt optimi, & tui similitudinis studiosi, & mei necessarii. Quæ mihi venient in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabor, ea mea sponte faciam. Si quid ignorabo, de eo admonitus omnium studia vincam. Ego etsi coram de te cum Furfanio ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus sit; tamen, quoniam tuis placuit te habere meas literas, quas ei redderes, morem his gessi. Earum literarum exemplum infra scriptum est. Vale.

⁴ Potius non continuo] Fallor an Cicero scripsit, huic meæ rogationi protinus non responderunt? T. continuo est t. protinus explicatio a magistro margini adscripta, aut protinus superposita, quæ inde in contextum

irrepsit, & monstruosam hanc produxit lectionem. *Grævius.* Obscurus & ineptus ex vulgari lectione sensus; ex emendatione perspicacissimi Grævii planus; *Celler.*